

УДК 343.322

DOI: 10.31733/17-03-2023-114-115

Т. ДАШІВЕЦЬ

студент ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Олена ОРЛОВА**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В УКРАЇНІ

Колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить пряму загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України, у зв'язку з чим він має нести встановлену законом відповідальність. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та скорочення низки прав учасників колабораціонізму, які можуть бути врегульовані лише законодавчим шляхом.

15 березня 2022 р. набрав чинності Закон України від 3 березня 2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», яким Кримінальний кодекс України доповнено Статтю 111-1, яка визначає поняття колабораціонізму.

Слід зазначити, що на сьогодні кримінальне законодавство європейських країн не містить прямих вказівок на колабораціонізм як основу виникнення відповідного виду відповідальності. Єдиним винятком є Литовська Республіка, яка передбачає кримінальну відповідальність за дії громадянина Литовської Республіки щодо сприяння незаконному уряду у схваленні окупації чи анексії Литовської Республіки, у тому числі щодо придушення опору жителів Литви або допомога незаконним державним структурам у здійсненні окупації чи анексії. 120 КК Литовської Республіки «Колобораціонізм» [5]

Прикро, але українське законодавство не змігло зробити це заздалегідь, що досі призводить до певних проблем та протиріч у кримінальній оцінці діянь співучасників та вирішенні інших пов'язаних питань. На жаль, насправді на рівні державної влади досі немає єдиної думки про те, як має бути вибудована та реалізована державна кримінально-правова політика щодо осіб, які мають колабораціоністський характер [3].

Такий самий дисбаланс позицій притаманний громадянам та вченим. У той же час аналіз висловлених зараз позицій дозволяє виділити загалом два найбільш типові підходи до вирішення цієї проблеми. Перший з них можна звести до того, що існуючий кримінально-правовий ресурс достатній для адекватного реагування на таку поведінку або вирішення питання співпраці місцевого населення окупованих територій із противником; але це не є пріоритетним. Суть другого підходу можна звести до необхідності подальшого правового регулювання існуючих в Україні питань, пов'язаних із спільною діяльністю, у тому числі вирішення пов'язаних із ними кримінально-правових проблем. Представники цього підходу переважають над тими, хто вважає, що існуючий кримінально-правовий ресурс для реагування на розглядуваний тип поведінки в цілому достатній [4].

Уявлення, висловлені у професійній літературі про зміни, вирізняються своєю суперечливістю. Не всі з них заслуговують на підтримку, враховуючи, що глибоких досліджень на цю тему в Україні досі не проводилося. Внаслідок цього відсутня науково обґрунтована модель правового регулювання колабораціоністських відносин, що ускладнює перспективний процес розкуркулювання території України.

Певні представники громадських організацій пішли набагато далі, почавши розробляти законопроект «Про відповідальність», який за їхнім задумом розділить громадян України, які стали жертвами збройної агресії Російської Федерації проти України та окупації частини своєї її території, від посібникам агресора, встановивши особливий режим санкцій за протиправні дії на користь держави-агресора на шкоду інтересам України, а також визначивши критерії та порядок застосування процедури помилування для певних категорій громадян, які вчинили правопорушення невеликої тяжкості. Цей законопроект, безумовно, представляє професійний інтерес через оригінальність і різноманітність пропонуваних до реалізації ідей, які, до того ж, можуть бути сприйняті неоднозначно, вимагаючи поглибленого обговорення [6].

Розробники цього матеріалу пропонують розділити колабораціонізм на вимушений

та свідомий. Відповідальність за свідоме діяння колабораціонізму має бути встановлене в рамках кримінальної норми про державну зраду (ч. 2 та 3 ст. 111 КК України), яке диференційоване за суспільно небезпечними наслідками. Такі наслідки пов'язані зі значним впливом відповідних дій без заподіяння суттєвої шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, безпеці держави, економіки чи інформації України, а також незначним впливом на порушення суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, інформаційної безпеки. Водночас запроваджується процедура помилування, яка передбачає для колабораціоністів, які визнали свою провину, випросили вибачення у Українського народу та держави за скоєне, можливість заміни покарання у вигляді позбавлення волі з покаранням альтернативного основного покарання у виді тимчасового обмеження та призупинення прав

Оцінюючи зміни, викладені в Кримінальному кодексі України, насамперед слід звернути увагу на спроби опису ознак колабораціонізму поняттями, які не можна вважати однозначно визначеними, хоча відповідну спробу зроблено у примітці до статті 111 КК України, але з тих самих причин вона дуже невдала і не дозволить з достатньою точністю дати кримінально-правову оцінку співпраці з окупантом. Крім того, є сумнівне уявлення про визначені в законопроекті параметри так званої процедури прощення, яка сама по собі повинна зумовлювати характер і суворість покарання, що застосовується.

Аналіз сучасних вітчизняних досліджень кримінально-правової складової виявлених проблем дозволяє зробити висновок щодо недостатності її наукової розробки. Існуючі спроби зробити це здебільшого характеризуються поверховістю або свідчить про висвітлення лише деяких аспектів колабораціоністської практики України у її сучасний період. У той же час у відповідному комплексі питань кримінально-правової науки існує безліч прогалин. Таким чином, незважаючи на вже тривалий період перебування частини території України під окупацією та появу на її землях відповідного явища у вигляді колабораціонізму, ні науковці, ні громадськість не змогли ініціювати належну дискусію з цього питання, а тому дійти згоди визначення найбільш оптимальних шляхів правового вирішення відповідної проблеми.

Щодо змін, внесених до Кримінального кодексу, то вони покликані уникнути потенційної відповідальності учасників ринку електронних комунікацій України за виконання існуючих зобов'язань за чинними міжнародними міжоператорськими угодами з операторами Російської Федерації та Республіки Білорусь, для підтримки зв'язку між українськими абонентами та держави-агресори.

Однак ці зміни викликають більше питань та сумнівів, ніж практичних результатів. Зокрема, Законом встановлено, що звернення, заперечення вважаються публічними, навіть якщо вони поширені в мережі Інтернет або через засоби масової інформації, що може бути додатковим ризиком порушення прав людини, оскільки особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за розміщення того чи іншого критичного повідомлення у соціальних мережах. Крім того, цей закон поширюється на невизначену кількість осіб, які можуть бути піддані його санкціям. А його часткове застосування стосовно будь-якої конкретної особи буде фактично виборчим правосуддям. Навіть об'єктивна сторона злочинів, зазначених у ст. 111-1 та 111-2 можуть бути частково охоплені положеннями інших статей. Зокрема, стаття 110 охоплює майже всі випадки колабораційної діяльності. Тобто, відбувається дублювання тих самих норм відповідальності.

Тому запровадження таких елементів злочинів і покарань в Україні загрожуватиме негативними наслідками. Відповідно, державна політика кримінальної відповідальності за спільну діяльність в Україні має враховувати сучасні інститути кримінального права та потребує вдосконалення.

1. Пояснювальна записка до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність»: Закон України від 3.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

2. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р.. Відомості Верховної Ради України 2021, № 46, ст.380.

3. Дячок О. Щодо законодавчого обмеження правового статусу особи, які вчинили злочини проти основ національної безпеки України. 2017р.

4. Головкін О., Сказко І., Колабораціонізм в Україні: дискусійні аспекти Держава і право. Серія юридичні науки. 2017р.

5. Шайкан В., Дацько К., Іванюк Н., Батюк А., «Колабораціонізм і війна». Злочини як явища в інформаційному суспільстві» 2020р.

6. Степико М. Проблеми реалізації консолідаційного потенціалу української нації. 2019р.